

УДК 591.52:591.53.063

**ОСОБЛИВОСТІ ТРОФІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ПТАХІВ
ЛАДИЖИНСЬКОГО ВОДОСХОВИЩА ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ**

**Хоришко Софія Дмитрівна
Поліщук Тетяна Володимирівна
Нагорняк Ірина Романівна
Пурдик Роман Миколайович**

магістранти

Матвійчук Олександр Анатолійович

к.б.н., доцент

Вінницький державний педагогічний університет

імені Михайла Коцюбинського

м. Вінниця, Україна

Анотація: вивчена видова структура авіфауни типових біотопів орнітокомплексів акваторії Ладизинського водосховища та його узбережжя. Використовуючи дані, які були зібрані під час польових досліджень у 2018-2019 рр., були з'ясовані особливості трофічних зв'язків птахів аквакомплексів водосховища і його узбережжя.

Ключові слова: орнітофауна, гідроландшафти, водоплавні птахи, навколводні птахи, трофічні зв'язки, Ладизинське водосховище

Упродовж 2016-2019 рр. досліджували орнітофауну Ладизинського водосховища, яке знаходиться в середній течії р. Півд. Буг (Вінницька область, Україна). Водойма має протяжність близько 45 км при середній площі – 20,8 км² і пересічній глибині 7,2 м. За кліматичними умовами, орографією, типом ґрунтового покриву, а також флорою і фауною об'єкт є типовим для Східного Поділля.

Відомо, що одним з найважливіших чинників, що зумовлює характер

структури орнітонаселення території є трофічна спеціалізація птахів, які її заселяють. Зауважимо, однак, що облігатні монофаги з-поміж птахів трапляються досить рідко. Також досить нечисельними є олігофаги – птахи, які споживають представників ботанічної родини або таксону тварин. У цілому ж птахи демонструють відому пластичність при виборі типу їжі, нерідко достатньо легко адаптуються до раціону з огляду на сезон року, умови довкілля, кількість їжі. Частина птахів (осілі види) в різні сезони року можуть замінювати рослинну їжу на тваринну (тепла пора року) і навпаки (холодні сезони).

Гніздові та перелітні птахи, які живляться переважно їжею тваринного походження у пізнє-осінній та зимовий періоди змушені кочувати на далекі дистанції або взагалі мігрувати на інші території, де їх традиційна доступна.

З огляду на їжу, домінуючу в раціоні птахів акваторії Ладжинського водосховища і прилеглих території, в її авіфауні можна виділити кілька екологічних груп. Це, зокрема, плотоїдні (хижі) птахи хижі птахи: ентомофаги, герпетофаги, орнітофаги, міофаги; рослиноїдні (фітофаги): зелені частини рослин, насіння; всеїдні (поліфаги) птахи. Подібний поділ, звісно, є досить умовним, але використовується при здійсненні подібних досліджень [1, с. 77; 2, с. 44; 3, с. 23].

Кожну з цих категорій можна поділити на 9 підгруп (рис. 1).

Серед хижих птахів, виявлених на дослідженій території 6 видів (5,8%) є міофагами – орієнтуються переважно на гризунів й інших дрібних ссавців або орнітофагами – полюють на інших птахів (рис. 1): *Circus aeruginosus*, *Accipiter gentilis*, *A. nisus*, *Haliaeetus albicilla*, *Asio otus*, *Strix aluco*.

Більшою (7 видів, або 6,8%) є частка птахів, які доповнюють свій раціон також деякими безхребетними тваринами: членистоногими, наземними молюсками, червами тощо: *Ciconia ciconia*, *Pernis apivorus*, *Milvus migrans*, *Buteo buteo*, *Falco subbuteo*, *F. tinnunculus*, *Athene noctua*.

Раціон багатьох (10 видів, 9,7%) водно-болотних птахів включає різних гідробіонтів, у тому числі й водних членистоногих, м'якунів, дорослих риб та земноводних, їхню молодь та ікру тощо (рис. 1): *Podiceps ruficollis*, *P. cristatus*, *Botaurus stellaris*, *Ixobrychus minutus*, *Ardea cinerea*, *Rallus aquaticus*, *Porzana*

porzana, Larus ridibundus, L. cachinnans, Alcedo atthis.

Лише наземних безхребетних (з незначними виключеннями) споживають 32 види птахів (31,1%) (рис. 1). Такими є переважно дрібні Passeriformes, Piciformes та Cuculiformes: *Cuculus canorus, Apus apus, Merops apiaster, Upupa epops, Jynx torquilla, Picus canus, Dendrocopos major, D. medius, D. minor, Riparia riparia, Hirundo rustica, Delichon urbica, Motacilla flava, M. alba, Lanius collurio, Oriolus oriolus, Troglodytes troglodytes, Locustella luscnioides, Acrocephalus schoenobaenus, A. palustris, A. arundinaceus, Phylloscopus sibilatrix, Ph. collybita, Ficedula hypoleuca, F. albicollis, Muscicapa striata, Saxicola rubetra, Phoenicurus phoenicurus, Aegithalos caudatus, Remiz pendulinus, Sitta europaea, Certhia familiaris.*

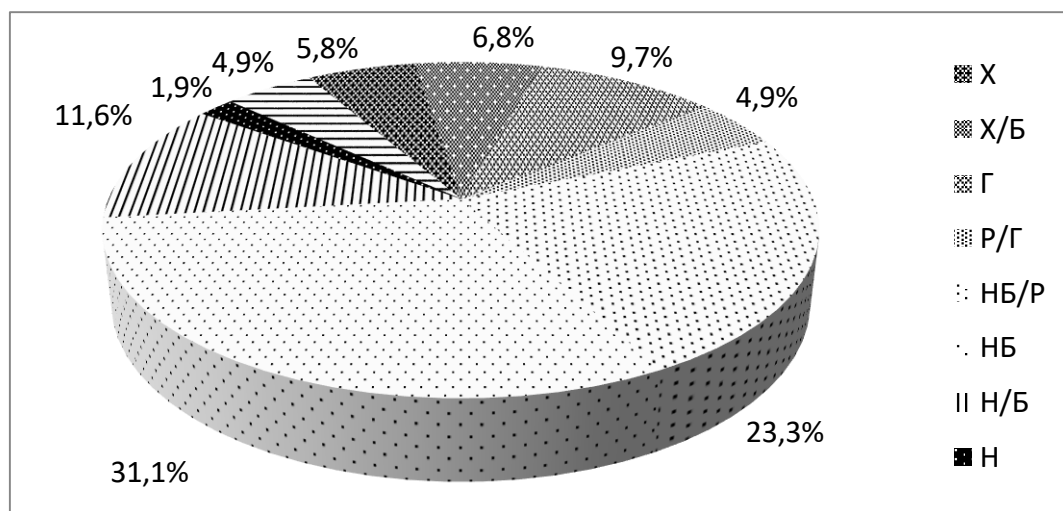

Рис. 1. Орнітоценози водосховища і прилеглих стацій за типом раціону

Умовні скорочення: Х – хребетні тварини, Х/Б – хребетні та безхребетні тварини, Г – гідробіонти, Р/Г – рослинні корми та гідробіонти, НБ/Р – наземні безхребетні та рослинні корми, НБ – наземні безхребетні, НБ/П – насіння та безхребетні тварини, П – поліфаги.

Ще 24 види птахів, або 23,3% (рис. 1), окрім наземних безхребетних, здатні споживати й корми рослинного походження – переважно насіння і ягоди: *Galerida cristata, Lullula arborea, Alauda arvensis, Crex crex, Scolopax rusticola, Anthus trivialis, Sturnus vulgaris, Garrulus glandarius, Pica pica, Sylvia atricapilla, S. borin, S. communis, S. curruca, Phoenicurus ochruros, Erithacus rubecula, Luscinia luscinia, L. svecica, Turdus pilaris, T. merula, T. philomelos, Parus palustris, P. caeruleus, P.*

major, *Emberiza schoeniclus*.

Подібна пластичність в трофічній спеціалізації притаманна для птахів, переважно в холодну пору року, або птахи орієнтуються на рослинні корми в періоди масового досягання ягід.

На противагу цій категорії, 12 видів (11,6%) облігатних фітофагів поряд з традиційною для них їжею споживають самі або вигодовують своїх пташенят наземними безхребетними, їх личинками, яйцями тощо. Такими птахами є *Perdix perdix*, *Coturnix coturnix*, *Columba palumbus*, *Streptopelia decaocto*, *Passer domesticus*, *P. montanus*, *Fringilla coelebs*, *Chloris chloris*, *Carduelis carduelis*, *Acanthis cannabina*, *Emberiza calandra*, *E. citrinella*.

Подібну пластичність демонструють і 5 представників навколоводних та водоплавних птахів (4,9%), поїдаючи разом з традиційними для себе вегетативними частинами й насінням водних рослин також і яйця, личинок й імаго різних членистоногих, м'якунів, подекуди й ікру та молодь земноводних і риб (рис. 1). Це такі види як *Cygnus olor*, *Anas platyrhynchos*, *Aythya ferina*, *Gallinula chloropus*, *Fulica atra*.

Їжа виключно рослинного походження складає основу раціону лише 2 видів (1,9%) птахів акваторії Ладижинського водосховища і суміжних стацій: *Streptopelia turtur*, *Coccothraustes coccothraustes*.

Нарешті, були виявлені ще 5 видів птахів (4,9%), в раціоні яких корми як рослинного і тваринного походження трапляються майже в рівному співвідношенні (рис. 1). Такими всеїдними (поліфагами) птахами є *Columba livia*, *Corvus monedula*, *C. frugilegus*, *C. cornix* та *C. corax*. Також названі види дуже часто споживають харчові відходи на смітниках у населених пунктах, полігонах твердих побутових відходів, у тваринницьких комплексах тощо [4, с. 223-225; 5, с. 35-37].

Отже, осілих та гніздових птахів дослідженої території можна умовно поділити на 3 екологічні групи за домінуючою в їх раціоні їжею: хижих – 55 видів або 53,4%, фітофагів – 43 види або 41,7% та поліфагів – 5 видів або 4,9%.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Матвійчук О.А., Гулеватий О.В. Осіннє-зимова авіфауна водоюм м. Вінниці. *Актуальні питання географічних, біологічних та хімічних наук. Основні наукові проблеми та перспективи дослідження*: зб. наук. праць ВДПУ. 2008. Вип. 5(10). С. 73-75.
2. Матвійчук О.А. Видовий склад та екологічна структура авіфауни Верхнього і Середнього Побужжя. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка. Біологія*. 2015р. №2 (63). С. 41-46.
3. Матвійчук О.А., Паращук К.П., Суханова О.В., Дика Л.П., Донська А.А. Топічні та трофічні зв'язки представників рядів Falconiformes і Strigiformes фауни м. Вінниці. *Trends of Modern Science – 2017: Materials of the XIII International scientific and practical conference, Sheffield, May 30 – June 07 2017*. Sheffield: «Science and Education LTD», 2017. P. 22-24.
4. Матвійчук О.А., Пірхал А.Б., Відуецький А.В. Птахи Вінниччини. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2017. 328с.
5. Матвійчук О.А., Пірхал А.Б., Півторак А.М., Пльонсак І.А., Слубська Г.Ф. Трофічні зв'язки орнітонаселення загальнозоологічного заказника «Згарський». *Vědecké pokrok na přelomu tysyachaletých věd – 2017: Materiály XIII Mezinárodní vědecko-praktická konference 22-30 května 2017 z. – Vol. 10*. Praha: Publishing House «Education and Science» s.r.o., 2017. P. 34-37.